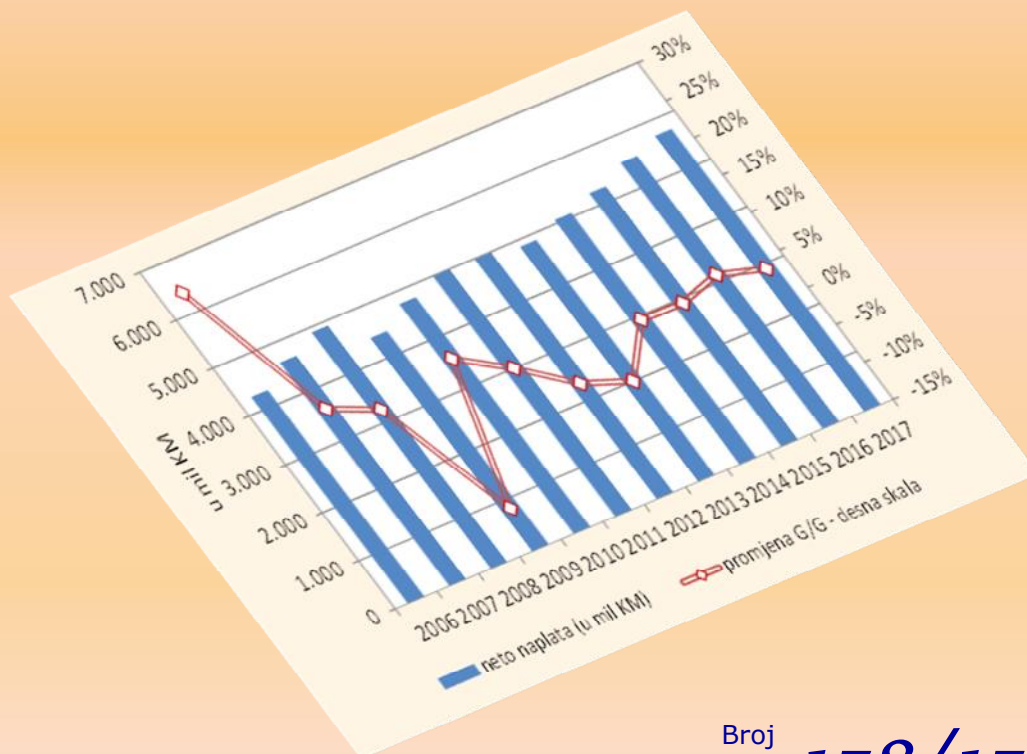

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

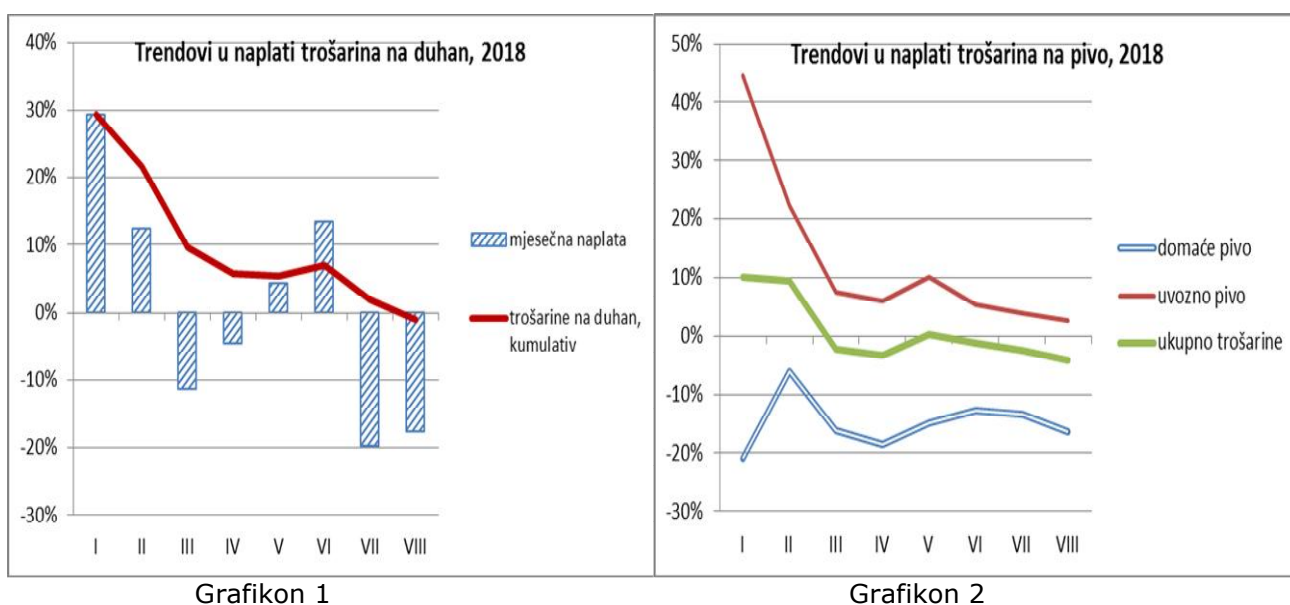
ОМА Билтен

Број
Број
Number **158/159**

Uz ovaj dvobroj

Za osam mjeseci 2018.godine bruto naplata prihoda od neizravnih poreza je bila veća za 361,6 mil KM. Budući da je istodobno zabilježen i rast povrata od 83,2 mil KM neto naplata neizravnih poreza u razdoblju siječanj – kolovoz 2018 je bila veća za 278,4 mil KM, odnosno za 7,4% u odnosu na isto razdoblje 2017. Suficit prihoda se odnosi na naplatu PDV-a i putarine, te u manjoj mjeri prihoda od carina. Loša naplata prihoda od trošarina u posljednja dva mjeseca je anulirala suficit iz prvog polugodišta 2018. Naplata trošarina na uvozne duhanske prerađevine se sa 4% rasta zadržala u pozitivnoj zoni rasta, ali sa vidljivim silaznim trendom (Grafikon 1). U posljednja dva mjeseca zabilježeni su enormni deficiti u naplati trošarina na domaće duhanske prerađevine od 55,3% i 45,9%, koji su proizveli kumulativni deficit od 32,3%, bez ozbiljnijih izgleda za oporavak do konca godine.

Grafikon 1

Grafikon 2

U kolovozu su zabilježeni pozitivni trendovi u naplati prihoda od trošarina na alkohol i alkoholna pića, što je ublažilo dosadašnje negativne trendove. S druge strane, pogoršani su trendovi u naplati trošarina na bezalkoholna pića. Loša naplata trošarina na pivo u kolovozu produbila je postojeće dubioze u naplati. Pri tome su se prihodi od trošarina na uvozna piva ipak zadržali u pozitivnoj zoni rasta, dok pad prihoda od trošarina na domaća piva iznosi čak 16,4% (Grafikon 2).

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Efektivno porezno opterećenje potrošnje

2

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT suradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Efektivno porezno opterećenje potrošnje

(Pripremila: Aleksandra Regoje)

Ovaj prilog predstavlja nastavak analiza poreznog opterećenja potrošnje objavljenih u listopadu 2011 godine (OMA bilten br. 75) i travnju 2014 (OMA bilten br. 105).

Predstavljena je dinamika i struktura efektivnog poreznog opterećenja potrošnje u BiH, sa osvrtom na isto u članicama EU.

Implicitna porezna stopa (ITR- *implicit tax rate*) mjeri stvarno ili efektivno porezno opterećenje, izravno ili neizravno nametnuto na različite porezne osnovice ili potencijalno oporezive aktivnosti. Izračunava se stavljanjem u odnos određene vrste prihoda sa odgovarajućom poreznom osnovicom a može se odrediti za svaku vrstu porezne kategorije: potrošnju, rad i kapital. Implicitna porezna stopa omogućuje praćenje poreznog opterećenja tijekom vremena (takozvano „prebacivanje“ poreznog opterećenja sa jedne ekonomske aktivnosti na drugu) kao i međunarodnu usporedbu poreznih karakteristika. Ukoliko visina ITR ne bi varirala tijekom gospodarskog ciklusa, to bi ukazivalo na savršeno proporcionalnu vezu prihoda i porezne osnovice. Ipak, u stvarnosti se ITR mijenja tijekom ciklusa, te najčešće pokazuje da su promjene u naplati poreza izraženije od promjena odgovarajuće porezne osnovice.

Uporodivost implicitnih stopa među članicama Europske unije je omogućena korištenjem podataka prikazanih u skladu sa Europskim sustavom nacionalnih i regionalnih računa (ESA). Međutim, harmonizacija se u potpunosti može postići jedino uporabom istog nazivnika za sve zemlje, a ne uzimajući u obzir specifičnosti u pogledu poreznog zakonodavstva. Atraktivnost pristupa leži u činjenici da se svi elementi oporezivanja implicitno uzimaju u obzir, kao što su kombinirani efekti poreznih stopa, poreznih odbitaka i poreznih kredita. Na visinu implicitne porezne stope utječe i obujam izuzeća, sive ekonomije, prag oporezivanja i sl. Prednost obuhvata ovolikog broja faktora praćena je i slabostima u tumačenju dinamike implicitnih stopa u slučajevima kada nije moguće razdvojiti efekte različitih faktora.

U ovom prilogu ćemo se fokusirati na ITR na potrošnju (ITRC). Prvo ćemo se osvrnuti na kretanja u Europskoj uniji, a onda se skoncentrirati na dinamiku ITRC u BiH. S obzirom da je u prethodnim izdanjima biltena više puta objašnjavana metodologija izračuna ITR na potrošnju, ovdje ćemo se samo ukratko osvrnuti na način izračuna ovog pokazatelja i to u Dodatku 1: „Metodologija izračuna ITRC“ na koncu priloga.

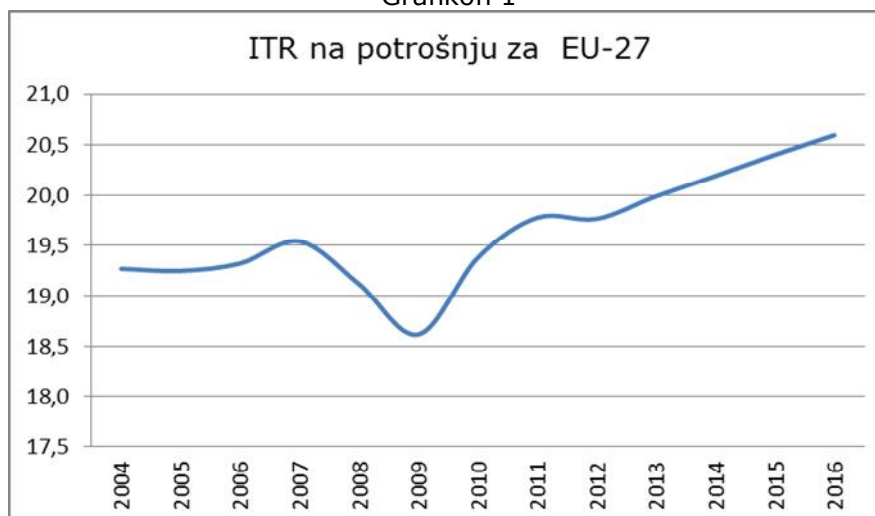
1. ITR na potrošnju u Europskoj Uniji

Implicitna porezna stopa na potrošnju u 2016. godini iznosila je 20,6% za EU-27. Usprkos visokom stupnju harmonizacije neizravnih poreza u Europskoj uniji, značajne su razlike u visinama efektivnog oporezivanja potrošnje u pojedinim članicama. U 2016. godini je implicitna porezna stopa na potrošnju bila najmanja u Španjolskoj (15,8%) a najveća u Danskoj (31,2%).¹ Ponderisani prosjek ITRC za EU-27 konstantno raste od 2010 godine.² U usporedbi sa 2009. godinom, prosjek za 2016. godinu je veći za 2 postotna boda. Najveći rast u odnosu na 2009. godinu bilježe Grčka (5,1 p.b.) i Mađarska (5 p.b.), dok je kod tri članice zabilježen čak manji pad ITR na potrošnju (Cipar, Danska i Luksemburg).

¹ DG Taxation and Customs Union, Data on taxation (*svibanj 2018*)

² EU-27 ne uključuje Hrvatsku

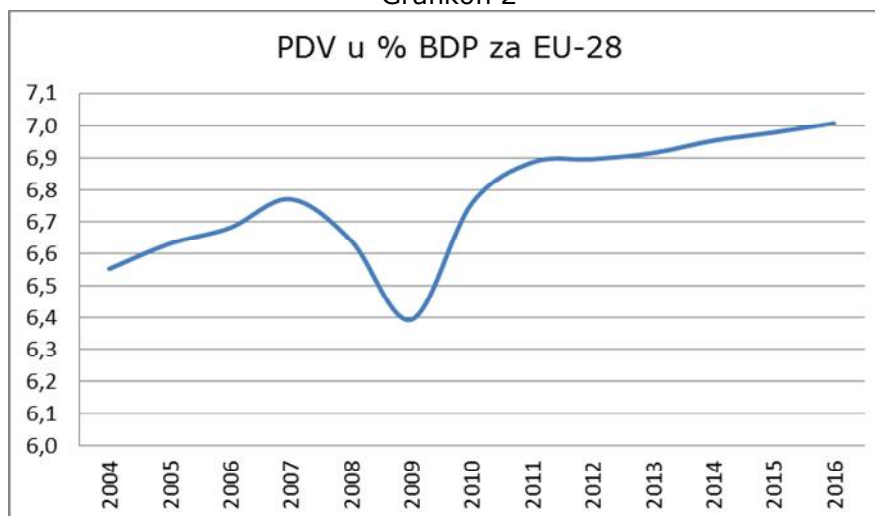
Grafikon 1

Izvor: DG Taxation and Customs Union, Data on taxation, maj 2018³

Udio neizravnih poreza u BDP za EU u 2016. g. je takođe značajno porastao u odnosu na 2009. godinu (1 p.b.). Obzirom da se najveći dio poreza na potrošnju odnosi na PDV⁴, kretanje ITR je uveliko određeno dinamikom prihoda od PDV-a i visinama PDV stopa. Udio prihoda od PDV-a u BDP-u je porastao za 0,6 p.p u razdoblju 2009-2016.

Grafikon 2

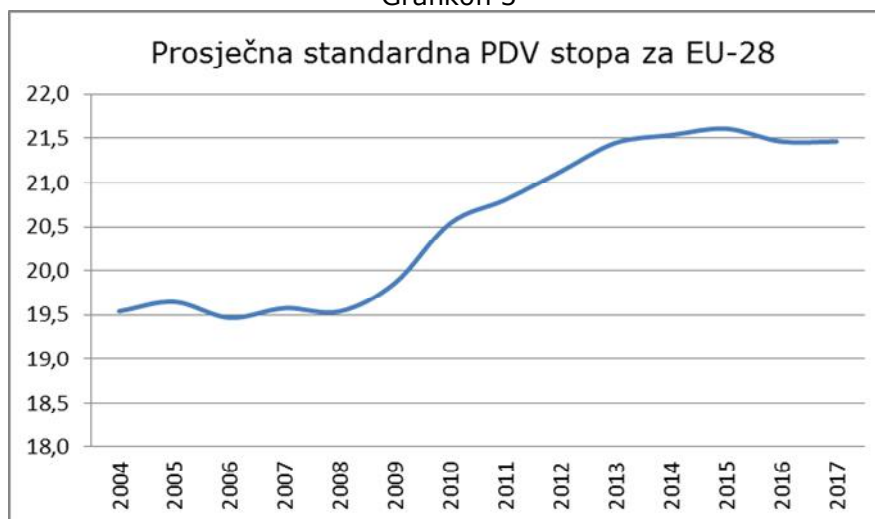
Izvor: DG Taxation and Customs Union, Data on taxation, maj 2018

Iz Grafikona br. 3 vidimo da je prosječna PDV stopa (neponderisani prosjek) konstantno rasla od 2008. godine. U 2017. godini je u odnosu na 2008. godinu prosjek porastao za 1,9 p.b., a za 1,6 p.b. u odnosu na 2009. godinu (Grafikon 4).

³ https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en

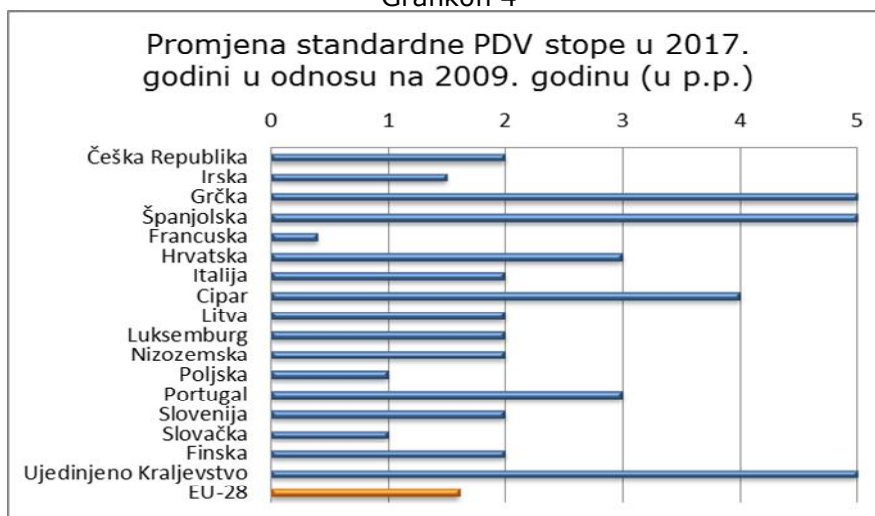
⁴ Udio prihoda od PDV-a u ukupnoj ITR na potrošnju kretalo se između 54% u Grčkoj i 75% u Švedskoj u 2015. godini (Taxation Trends in the European Union, 2017 edition, str. 23).

Grafikon 3

Izvor: Taxation and Customs Union, Statutory tax rates⁵

Izuzetak je 2017. godina, kada su samo dvije članice promijenile stopu, i to Grčka naviše za 1 p.b. i Rumunjska naniže za 1 p.b., tako da je prosjek za sve EU članice ostao nepromijenjen. Time je zaustavljen dugogodišnji trend rasta PDV stopa.

Grafikon 4

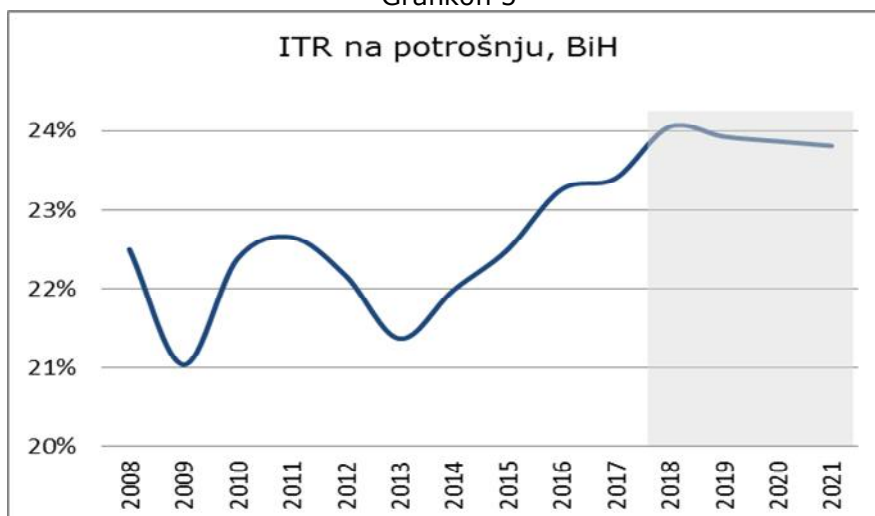
Izvor: Taxation and Customs Union, Statutory tax rates

2. ITR na potrošnju u BiH

Proteklih 10 godina bilo je turbulentno razdoblje za implicitne porezne stope na potrošnju u BiH. Naizmjenično su se smjenjivali trendovi pada i rasta ovog pokazatelja (Grafikon 5).

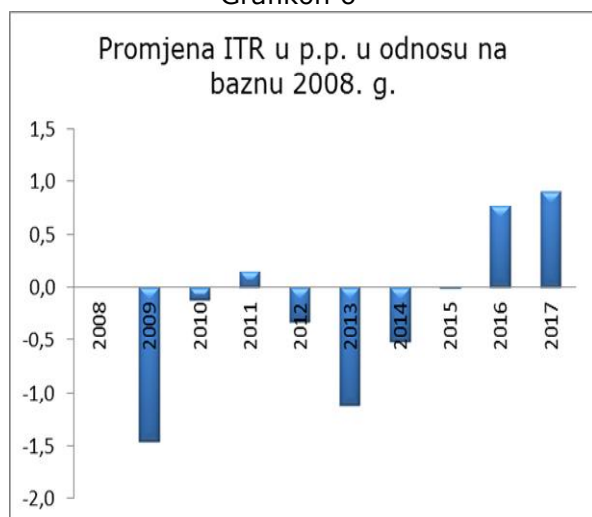
⁵ European Commission, Directorate General Taxation and Customs Union, Data on taxation, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en

Grafikon 5

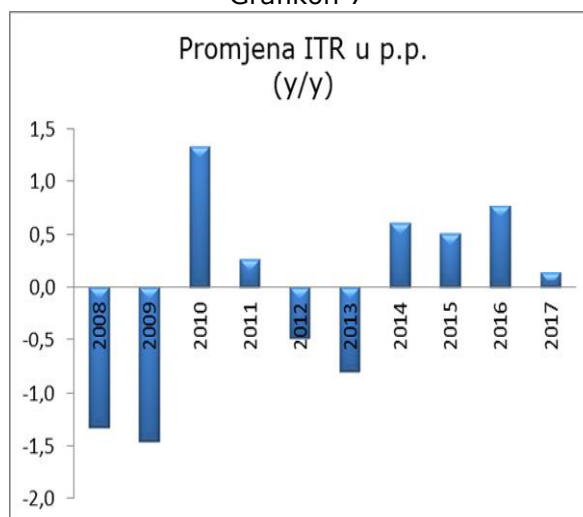

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, Agencije za statistiku⁶ i projekcija DEP-a⁷

Grafikon 6

Grafikon 7

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Nakon pada u 2008 i 2009 godini, uslijedile su dvije godine rasta (2010 i 2011) pa onda ponovo dvije godine pada ITR na potrošnju (2013 i 2014). Poslije toga ponovo slijedi trend rasta ITR na potrošnju koja je u 2017. godini (23,4%) zamalo dostigla razinu iz predkrizne 2007. godine (23,7%, bez zaostalih prihoda prikupljenih na račune entiteta). Dalji rast je projektiran i za 2018. godinu, dok je za razdoblje 2019-2021 projektirana stabilizacija odnosno blagi pad ITR na potrošnju na razini nešto ispod 24%.⁸

⁶ Agencija za statistiku BiH, 30.09.2017.

⁷ Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, mart 2018

⁸ Pokazatelji za 2017. godinu su takođe dijelom projekcije obzirom da u vrijeme izračuna ITRC nisu bili dostupni podaci o potrošnji od strane Agencije za statistiku BiH, nego su korištene projekcije DEP-a.

2.1. Komponente ITR na potrošnju

Da bi objasnili uzroke turbulencija ITR na potrošnju, potrebno je razložiti ovaj pokazatelj na njegove komponente:

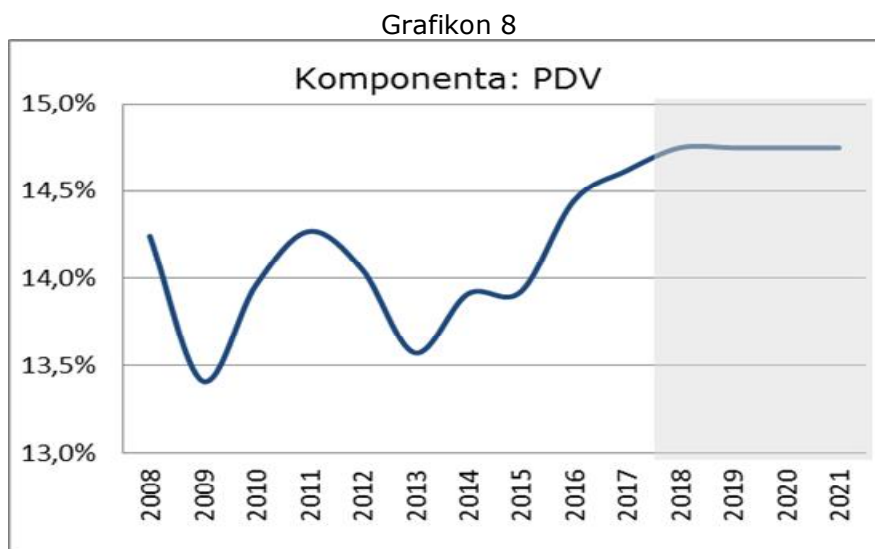
1. PDV,
2. energija,
3. duhan i alkohol, i
4. ostalo.

Na osnovu ovog pristupa može se uvidjeti koliko određena komponenta poreza na potrošnju ima udjela u ITR.

2.1.1. PDV komponenta ITR na potrošnju

Ova komponenta se računa omjerom prihoda od PDV-a i izdataka na privatnu potrošnju. Razina PDV komponente ITR na potrošnju se kretala u rasponu 13,4% (2009. godina) do 14,6% (2017. godina). S obzirom da projekcije za naredno trogodišnje razdoblje (2019-2021) prate projektirani rast privatne potrošnje (DEP), očekuje se stabilizacija ovog pokazatelja.

PDV komponenta je najznačajnija komponenta ITR na potrošnju u BiH, te njeno kretanje najvećim dijelom određuje kretanje ukupnog pokazatelja ITR na potrošnju. Udio PDV komponente u ITR na potrošnju se u proteklih 10 godina kretao u rasponu 62-64%.

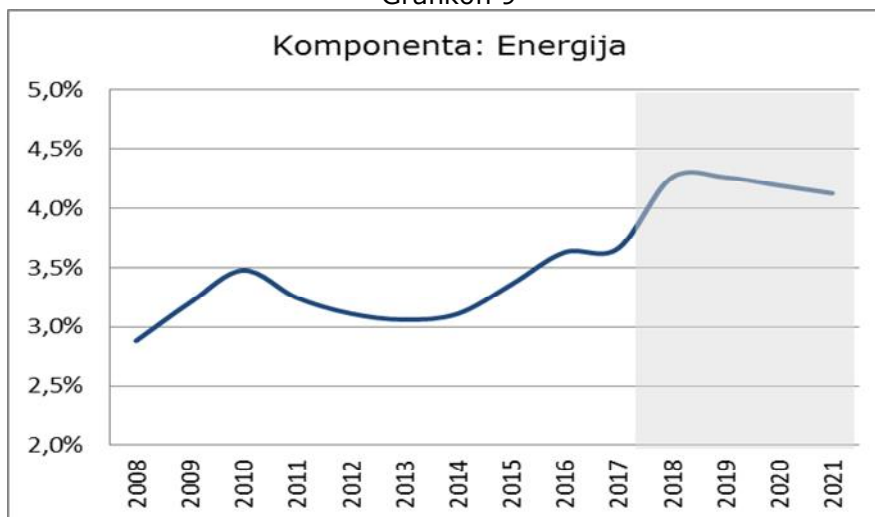
Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Da bi objasnili značajnost dinamike ovih prihoda na kretanje ITRC u Dodatku 2. ovog priloga prikazan je hipotetički primjer koliko bi stopa rasta prihoda od PDV-a u 2018. g. utjecala na ITRC u usporedbi sa istom stopom rasta prihoda koji pripadaju drugim komponentama. U primjeru je pretpostavljeno da projektirani rast privatne potrošnje u 2018. godini iznosi 3,33% kao u projekcijama DEP-a. Iz formula koje su dostupne u Dodatku 2. ovog priloga može se izračunati da bi npr. stopa rasta prihoda od PDV-a od 10,4% u 2018. godini dovela do rasta PDV komponente ITRC (i ukupne ITRC) za 1 p.b. (ili 0,01), dok bi ista stopa rasta prihoda (10,4%) koji pripadaju kategorijama „Energija“, „Duhan i alkohol“ i „Ostalo“ dovela do rasta ITRC za svega 0,25 p.b., 0,25 p.b. i 0,1 p.b., respektivno.

2.1.2. Komponenta energije ITR na potrošnju

U izračunu ovog pokazatelja za BiH uključeni su prihodi od trošarina na naftu i naftne derivate i prihodi od putarine.

Grafikon 9

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

U razdoblju 2008-2017 komponenta energije ITR na potrošnju se kretala u rasponu od 2,9%-3,7%. U kriznoj 2009. godini kada je zabilježen pad privatne potrošnje od 3,7% i u 2010. godini kada je zabilježen njen skroman rast od 1,8% (Agencija za statistiku BiH, rujan 2017) došlo je do rasta komponente energije ITR na potrošnju za čak 0,32 i 0,27 p.p respektivno. Razlog je novi Zakon o trošarinama⁹ koji je stupio na snagu 1.7.2009. godine i, između ostalih, donio značajne efekte na prihode od putarine zbog uvođenja dodatne putarine za financiranje autocesta (0,10 KM za litar derivata nafte). U razdoblju 2011-2012. godine zabilježen je pad prihoda iz ove kategorije, dok su u 2013. godini zadržani oko razine prethodne godine. Pad prihoda iz 2011-2012 se najvećim dijelom pripisuje promjenama strukture potrošnje derivata u korist dizela, te povećanoj potrošnji lož-ulja.¹⁰ Sa druge strane, privatna potrošnja je rasla u razdoblju 2011-2013, te je u navedenom razdoblju ponovo zabilježen trend pada komponente energije ITR na potrošnju. Od 2014. godine pa nadalje rastu prihodi iz ove kategorije iznad stope rasta potrošnje, te dolazi do ponovnog trenda rasta komponente energije ITR na potrošnju.

Projekcija prihoda od putarine za 2018. godinu uključuje efekte rasta stope prema izmjenama Zakona o trošarinama od 1.2.2018. godine i veća je za čak 50% od naplate putarine u 2017. godini. Stoga je, usprkos projektiranoj negativnoj stopi rasta trošarina na naftu planiran snažan rast komponente energije ITR na potrošnju za čak 0,6 p.b. Planirani prihodi od putarine ne rastu značajno u razdoblju 2019-2021. godine, zbog iscrpljivanja efekata rasta poreznih stopa. Nešto veći rast je planiran jedino u 2019. godini, jer viša stopa namjenske putarine nije bila u primjeni od samog početka 2018. godine¹¹. U 2019. godini je planirana stagnacija komponente energije ITR na potrošnju, a u razdoblju 2020-2021 ponovni pad jer projektirane stope rasta prihoda od trošarina na naftu i putarine ne prate rast privatne potrošnje.¹²

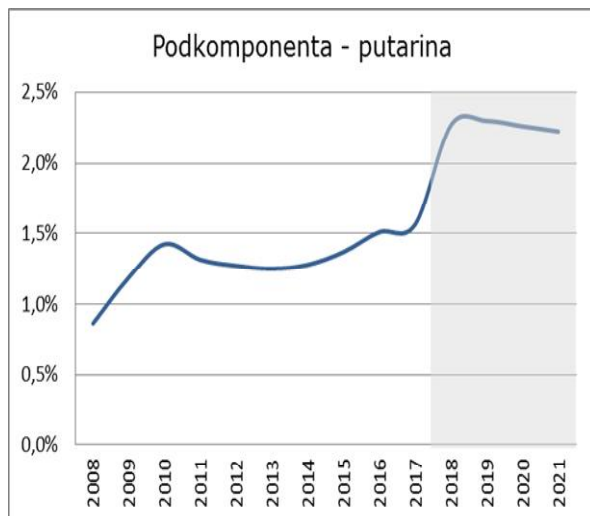
⁹ Službeni glasnik BiH 49/09

¹⁰ Diferencirano oporezivanje derivata, koje podrazumijeva povrat trošarina na lož-ulje u određenim slučajevima, te oslobađanje plaćanja putarine za rudnike, termoelektrane i željeznice, doveli su do smanjenja naplate prihoda od trošarina na derivate, ali i prihoda od putarine.

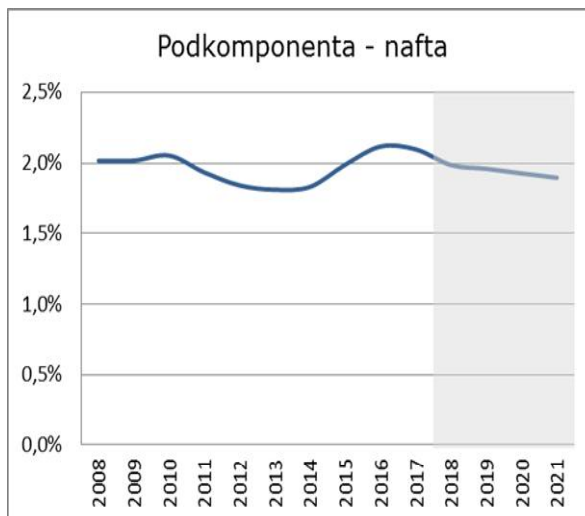
¹¹ Rast prihoda u godini (y) zbog niže osnovice za usporedbu u (y-1) u kojoj su dijelom primjenjivane niže stope oporezivanja, kao i u slučaju usporedbe 2010/2009.

¹² Projekcije prihoda za 2018-2021 dostupne su u OMA Biltenu br. 154-155

Grafikon 10

Grafikon 11

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

2.1.3. Komponenta duhana i alkohola ITR na potrošnju

Prihodi od trošarina na duhan bili su pod velikim utjecajem izmjene legislative u proteklom razdoblju. Od polovice 2009. na snazi je novi Zakon trošarinama, koji je donio izmjene stopa. Nova *ad valorem* stopa snižena je sa 49 na 42%, ali se ista obračunava na poreznu osnovicu sa PDV-om, te približno odgovara stopi koja se ranije primjenjivala. Uvedena je kategorija minimalne trošarine na cigarete (primjena od 1.1.2010. godine), vezana za kategoriju cjenovno najpopularnijih cigareta. U cilju harmonizacije sa standardima EU uvedena je posebna (od 1.8.2014. godine specifična¹³ trošarina) od 0,15 KM po pakiranju cigareta, koja se od 2009. godine svake naredne povećavala za taj isti iznos, te u 2018. godini iznosi 1,50 KM po pakiranju cigareta.

U početnim godinama promatranog razdoblja rast fiskalnog opterećenja na cigarete donio je snažan rast prihoda od trošarina na duhan, usprkos očekivanom padu potrošnje cigareta. Snažne stope rasta prihoda od trošarina na duhan u 2009., 2010. i 2011. godini¹⁴ uz pad privatne potrošnje¹⁵ u 2009. i njen skroman rast u 2010. i 2011. godini, donijeli su ogroman porast komponente duhana i alkohola ITR na potrošnju. Komponenta duhana i alkohola u 2011. godini bila je veća za čak 1,537 p.b. u odnosu na 2008. godinu (Grafikon 12), zahvaljujući rastu podkomponente duhana za 1,583 p.b. (Grafikon 13) dok je podkomponenta alkohola u navedenom razdoblju zabilježila pad od 0,046 p.b. (Grafikon 14)¹⁶. U 2012. godini zabilježen je znatno niži rast prihoda od trošarina na duhan (5,9%) nego u prethodne tri godine, ali još uvijek veći od rasta privatne potrošnje. Rast podkomponente duhana ITR na potrošnju je zaustavljen u 2013. godini kada je ostvaren pad prihoda od trošarina na duhan od 4,1%. Jedan od osnovnih razloga pada prihoda od trošarina na duhan je supstitucija potrošnje cigareta rezanim duhanom, zbog sve većeg jaza u razini fiskalnog opterećenja cigareta i rezanog duhana, čije se stope oporezivanja nisu povećavale u odnosu na 2009. godinu. Pad prihoda od trošarina na duhan usprkos rastu stope oporezivanja cigareta u 2013. godini predstavljao je alarm za izmjenu legislative u ovoj oblasti kako bi se zaustavile distorzije na tržištu duhana. Nova politika trošarina

¹³ Službeni glasnik BiH 49/14

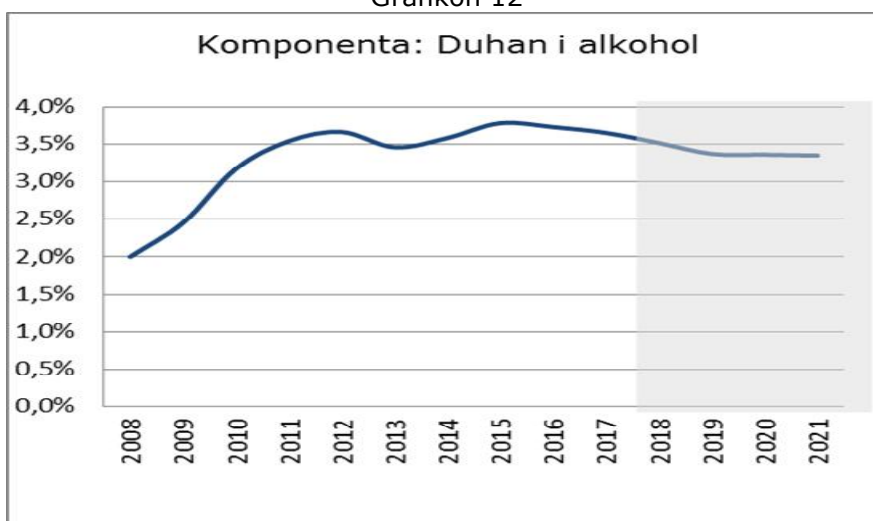
¹⁴ 23,3%, 37,1% i 16,3% respektivno

¹⁵ Misli se na ukupnu privatnu potrošnju (u našem izračunu: izdatci za krajnju potrošnju kućanstava i NPUSD iz izvještaja Agencija za statistiku BiH), a ne potrošnju duhanskih prerađevina.

¹⁶ Podkomponenta duhana/alkohola je izračunata odnosom prihoda od trošarina na duhan/alkohol i ukupne privatne potrošnje.

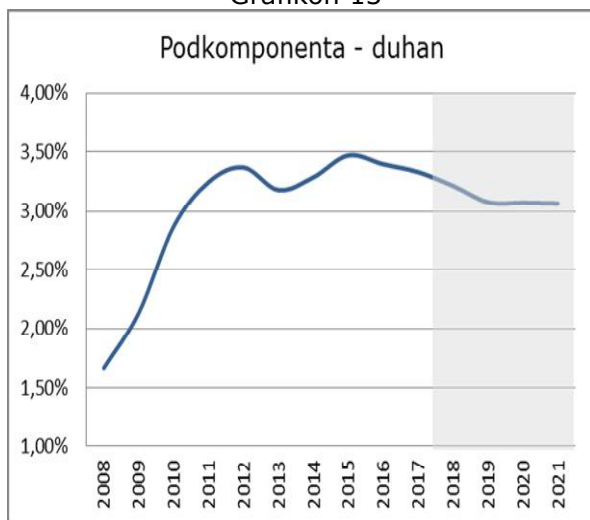
na duhan iz 2014. godine¹⁷ donijela je ogroman rast fiskalnog opterećenja rezanog duhana. To je dovelo do privremene stabilizacije na tržištu cigareta i rasta prihoda od trošarina na duhan u 2014 i 2015. godini. Stope rasta prihoda u ovim godinama su prekoračile stope rasta privatne potrošnje, te je zabilježen rast podkomponente duhana ITR na potrošnju (Grafikon 13). Već u 2016. godini ponovo dolazi do supstitucije cigareta rezanim duhanom zbog rasta cijena cigareta, te je u 2016. i 2017. godini zabilježena stagnacija prihoda od trošarina na duhan (-0,5% u 2016., i +0,9% u 2017. godini) i ponovni pad podkomponente duhana ITR na potrošnju. U 2018. godini se, prema projekcijama Odjeljenja, očekuje dalja stagnacija prihoda od trošarina na duhan. S obzirom na projektirani rast privatne potrošnje (DEP), projektiran je pad podkomponente duhana ITR na potrošnju (Grafikon 13).

Grafikon 12

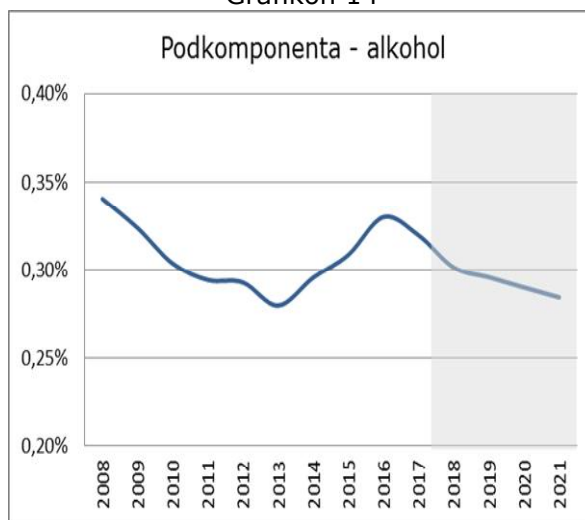

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Grafikon 13

Grafikon 14

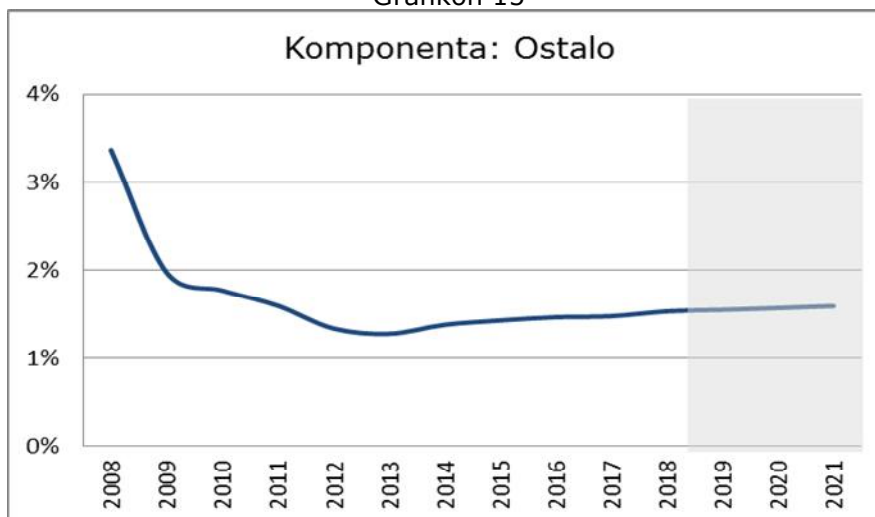
Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

¹⁷ Službeni glasnik BiH 49/14

2.1.4. Komponenta „Ostalo“

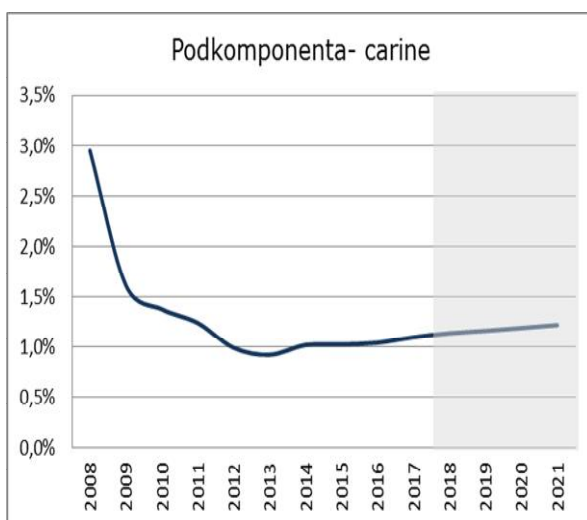
Komponenta „Ostalo“ uključuje sve ostale prihode sa Jedinstvenog računa UNO koji nisu uključeni u prethodne tri komponente.

Grafikon 15

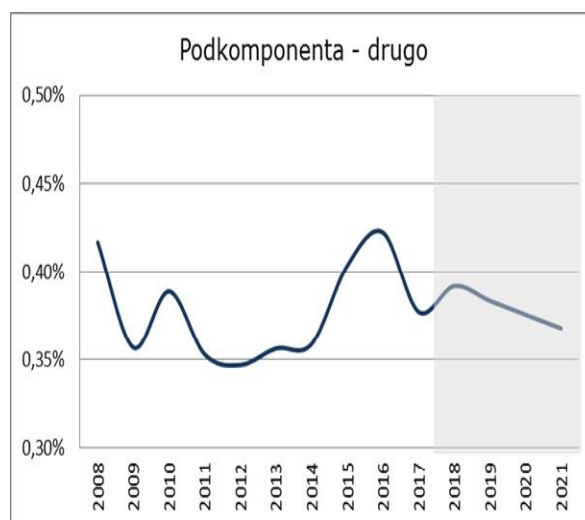

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Grafikon 16

Grafikon 17

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, Agencije za statistiku i projekcija DEP-a

Obzirom da prihodi od carina imaju najveći udjel u kategoriji prihoda koji ulaze u izračun komponente „Ostalo“ ITR na potrošnju (74,5% u 2017. god), njihova dinamika je najvećim dijelom i odredila kretanje navedene komponente. Na sredini 2008. godine došlo do je početka primjene odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU koje podrazumijevaju postupnu liberalizaciju uvoza podrijetlom iz EU. Naredne, 2009. godine su se prihodi od carina skoro prepolovili, a negativni trend ovih prihoda je nastavljen sve do 2013. godine, kada je i završena posljednja faza prijelaznog razdoblja ukidanja carinskih tarifa. Godine 2014. ostvaren je snažan

rast prihoda od carina od 11,5%, uglavnom zbog velikog rasta uvoza iz Kine¹⁸. Obzirom na nisko učešće carina u neizravnim porezima, to je doprinijelo rastu ITR na potrošnju za svega 0,1 p.b. U godinama 2015. i 2016. ostvarene su niže stope rasta carina (1,9% i 3,5%), dok je u 2017. ostvarena stopa rasta od 8,4%. Usprkos tome, obzirom na nizak ponder carina u neizravnim porezima (4,7% u prihodima sa JR 2017. godini; neto iznosi) i pozitivna kretanja privatne potrošnje, rast podkomponente carine ITRC u 2017. u odnosu na 2014. godinu iznosio je svega 0,08 p.b.¹⁹

Podkomponenta koja uključuje druge prihode koji pripadaju komponenti „Ostalo“ ITR na potrošnju prikazani su na Grafikonu 17. Tu su uključene trošarine na kafu i bezalkoholna pića, te ostali i neusklađeni prihodi na Jedinственном računu UNO. Vidimo da ova podkomponenta nije značajna, i kreće se svega oko 0,35%-0,40%.

Dodatak 1: Metodologija izračuna ITRC

Prema metodologiji EU implicitna porezna stopa na potrošnju definira se omjerom svih poreza na potrošnju i izdataka kućanstava određene ekonomske teritorije na krajnju potrošnju (domaći koncept).

Okvir 1.1. Definicija ITR na potrošnju

Implicitna porezna stopa na potrošnju (ESA 2010) Porezi na potrošnju/ P.31_S.14dom

Brojnik: Porezi na potrošnju (Okvir 1.2.)

Nazivnik: Izdatci kućanstava određene ekonomske teritorije na krajnju potrošnju, domaći koncept (P.31_S.14dom)

Izvor: DG Taxation and Customs Union, EC, "Taxation Trends in the European Union" 2017 Edition, str. 255

Porezi na potrošnju definiraju se kao nameti na transakcije između proizvođača i krajnjih potrošača i na dobra krajnje potrošnje. Prema klasifikaciji ESA porezi na potrošnju obuhvataju stavke kako je prikazano u Okviru 1.2.

Okvir 1.2. Porezi na potrošnju prema ESA klasifikaciji

D.211		Porez na dodanu vrijednost
D.212		Carine i porezi na uvoz, isključujući PDV
D.214		Porezi na proizvode, isključujući PDV i carine
	<u>izuzev</u>	D.214b Porezne markice
		D.214c Porez na financijske i kapitalne transakcije
		D.214k Izvozne pristojbe i novčane kompenzacije za izvoz
Sa koda D.29		Ostali porezi na proizvodnju
	D.29d	Porezi na međunarodne transakcije
	D.29f	Porezi na zagađivanje životnog okoliša
	D.29g	Paušalne naknade u PDV sustavu
Sa koda D.59		Ostali tekući porezi
	D.59b	Glavarina
	D.59c	Porez na potrošnju
	D.59d	Plaćanja kućanstava za dozvole

Izvor: DG Taxation and Customs Union, EC, "Taxation Trends in the European Union" 2017 Edition, str. 247

¹⁸ Uvoz iz Kine u 2014 je povećan za 48,7% (Agencija za statistiku BiH, Saopštenje br. 12, 20.01.2015).

¹⁹ Više od doprinosa pojedinih komponenti rastu ITRC u Dodatku 2

Vidimo da porezi na potrošnju obuhvataju najveći dio neizravnih poreza (D2), ali ne sve vrste. Takođe obuhvataju neke od stavki sa linije D59 koje pripadaju izravnim porezima, s obzirom da se odnose na rashode kućanstava za pribavljanje određenih dobara ili usluga.

Nazivnik ITR na potrošnju obuhvata ukupne izdatake kućanstava za krajnju potrošnju određene ekonomske teritorije (*P31_S14dom*), što ne odgovara zakonskoj poreznoj osnovici.

ITR na potrošnju se može posmatrati kao cjelokupna mjera opterećenja potrošnje, a može se podijeliti na četiri osnovne kategorije: (1) PDV, (2) energija, (3) duhan i alkohol, i (4) ostalo. Pri tome se samo razdjeljuje brojnik, dok nazivnik ostaje isti (privatna potrošnja). Stoga treba voditi računa prilikom interpretacije pojedinih komponenti implicitne porezne stope, obzirom da, izuzev u slučaju PDV komponente, stvarna porezna osnovica čini samo mali dio nazivnika.

Treba napomenuti da se kategorija poreza na potrošnju u BiH razlikuje od obuhvata ove vrste prihoda u Europskoj uniji, o čemu treba voditi računa prilikom komparacije podataka. U poreznom sustavu Bosne i Hercegovine porezi na potrošnju obuhvataju sve neizravne poreze, odnosno PDV, trošarine, carine i putarinu. U izračunu ITRC za BiH privatna potrošnja uključuje izdatke za krajnju potrošnju kućanstava i NPUSD.

Dodatak 2. Doprinos prihoda određene komponente rastu ITR na potrošnju

U prethodnom tekstu vidjeli smo da čak i ogromne stope rasta određenih prihoda (npr carina) nisu značajno doprinijele rastu ITR na potrošnju ukoliko se radilo o prihodima sa malim udjelom u porezima na potrošnju. Stoga ćemo ovdje objasniti odnose stopa rasta pojedinih prihoda i promjene ITR na potrošnju, i njihovu oavisnost od ostalih parametara.

Iz odnosa ITR na potrošnju, prihoda i privatne potrošnje (Okvir 1.1. u Dodatku 1. Metodologija izračuna ITRC) mogu se izvesti sljedeće jednakosti. Ukoliko bi u godini (y) porezi na potrošnju rasli po stopi p , a stopa rasta privatne potrošnje iznosila r , promjena ITRC u godini (y) u odnosu na godinu ($y-1$) iznosila bi kao u jednakosti (1) u Okviru 2.1., dok bi promjena određene komponente implicitne porezne stope na potrošnju $ITRC_c$ zavisila od njenog udjela (S_c) u ITRC (odnosno $ITRC_c$) i iznosila kao u jednakosti (2).

Okvir 2.1.

(1)

$$ITRC_{(Y)} - ITRC_{(Y-1)} = ITRC_{(Y-1)} * ((1+p):(1+r)-1)$$

(2)

$$ITRC_{C(Y)} - ITRC_{C(Y-1)} = ITRC_{C(Y-1)} * ((1+p_c):(1+r)-1) = s_{C(Y-1)} * ITRC_{(Y-1)} * ((1+p_c):(1+r)-1)$$

$ITRC_{(Y)}$ – implicitna porezna stopa na potrošnju u godini (Y)

$ITRC_{(Y-1)}$ – implicitna porezna stopa na potrošnju u godini (Y-1)

$ITRC_{C(Y)}$ – određena komponenta (c) implicitne porezne stope na potrošnju u godini (Y)

$ITRC_{C(Y-1)}$ – određena komponenta (c) implicitne porezne stope na potrošnju u godini (Y-1)

$s_{C(Y-1)}$ - udio određene komponente u ITR na potrošnji u godini (Y-1), odnosno udio prihoda određene komponente u ukupnim porezima na potrošnju

p - stopa rasta ukupnih poreza na potrošnju

p_c - stopa rasta poreza na potrošnju određene komponente

r - stopa rasta p . potrošnje

Izvor: Prikaz autora

Istu problematiku možemo promatrati iz suprotnog kuta. Iz jednakosti (2) se može izvesti jednakost (3) po kojoj se može izračunati kolika je odgovarajuća stopa rasta prihoda pojedine kategorije prihoda (p_c) za određenu promjenu komponente ITR na potrošnju ($\Delta ITRC_C = ITRC_{C(Y)} - ITRC_{C(Y-1)}$).

Okvir 2.2.

(3)

$$p_c = (\Delta ITRC_C : ITRC_{C(Y-1)} + 1) * (r+1) - 1$$

Izvor: Prikaz autora

Simulacija promjene ITR na potrošnju određene komponente ($\Delta ITRC_C$) za određenu promjenu prihoda iz te komponente

Ako bi stopa rasta ukupnih prihoda / prihoda iz pojedine kategorije ITRC odgovarala stopi rasta privatne potrošnje, ne bi došlo do promjene ITRC / $ITRC_C$. Svaka druga stopa rasta prihoda p (pretpostavka: ista za sve kategorije) ne bi dovela do jednakih promjena komponenti $ITRC_C$.²⁰ Iz jednakosti (2) smo vidjeli da promjena $ITRC_C$ ($\Delta ITRC_C$) osim stopa rasta prihoda i potrošnje ovisi i od razine $ITRC_C$ u prethodnoj godini.

Da bi ilustrirali utjecaj stopa rasta prihoda na ITRC u konkretnom slučaju strukture prihoda i razine p . potrošnje u BiH, u nastavku je predstavljena simulacija promjena ITR na potrošnju određene komponente ($\Delta ITRC_C$) za određenu promjenu prihoda iz te komponente. U simulaciji su korištene ostvarene komponente ITRC iz 2017. godine $ITRC_{C(2017)}$. Pretpostavka je da će stopa rasta privatne potrošnje u 2018. godini rasti po stopi $r=3,3271\%$ u skladu sa projekcijama Direkcije za ekonomsko planiranje BiH.

Izračunate su odgovarajuće stope rasta prihoda pojedinih komponenti (p), za određene promjene komponenti $ITRC_C$ po formuli (3) iz Okvira 2.2. Takođe su prikazane promjene $ITRC_C$ za određene stope rasta prihoda, izračunate po formuli (2) u Okviru 2.1.

Primjer 1.

Ako pretpostavimo da će rast privatne potrošnje u 2018. godini odgovarati DEP-ovim projekcijama (3,3327%), onda se iz jednakosti (3) može izračunati da bi za rast svake komponente za po 1 p.b. ($\Delta ITRC_C=0,01$) bio potreban rast prihoda i to: PDV-a za 10,4%, prihoda iz komponente „Energija“ za 31,56%, prihoda iz komponente „Duhan i alkohol“ za 31,63%, a prihoda iz komponente „Ostalo“ za čak 73,28% (vidi tabele 1-4, zadnja kolona). Tada bi rast ukupne ITRC iznosio 4 p.b.

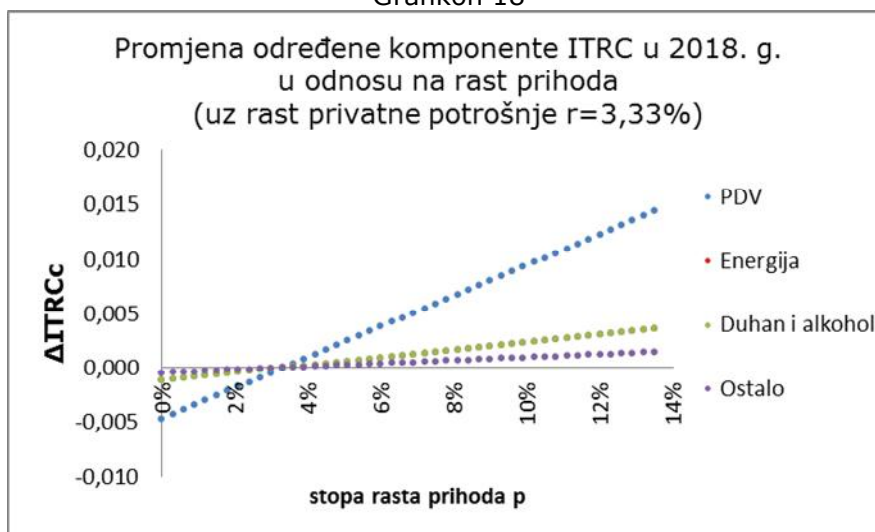
Primjer 2.

Iz jednakosti (2) se može se izračunati da bi stopa rasta prihoda od PDV-a od 10,4% u 2018. godini dovela do rasta PDV komponente ITRC za 1 p.b. ili 0,01, dok bi ista stopa rasta prihoda (10,4%) koji pripadaju kategorijama „Energija“, „Duhan i alkohol“ i „Ostalo“ dovela do rasta ITRC za svega 0,25 p.b., 0,25 p.b. i 0,1 p.b., respektivno.

Simulacija sa istim pretpostavkama (ostvarene $ITRC_{C(2017)}$, projekcije p . potrošnje za 2017. i 2018. od strane DEP-a) je predstavljena u Grafikonu 18 i Tabelama 1-4.

²⁰ Osim u rijetkom slučaju jednakih $ITRC_C$ u (y-1)

Grafikon 18

Izvor: Simulacija autora na osnovu ITRC_c za 2017

Iz Grafikona 18. vidimo da bi svaka stopa rasta prihoda ispod stope rasta potrošnje dovela do pada odgovarajuće komponente ITR na potrošnju. Komponenta "Energija" se skoro poklapa sa komponentom "Duhan i alkohol" zbog približno istih nivoa ITRC_c u 2017 godini, i korištenja istih pretpostavki rasta prihoda (p) i privatne potrošnje (r) u 2018.

Tabele 1-4: Simulacija promjene ITR na potrošnju određene komponente ($\Delta ITRC_C$) za određenu promjenu prihoda iz te komponente.

Tabela 1: PDV komponenta, $ITRC_{C(2017)} = 14,62\%$, pretpostavka $r=3,3271\%$										
$\Delta ITRC_C$ (u p.b.)	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
p	4,03%	4,74%	5,45%	6,15%	6,86%	7,57%	8,28%	8,98%	9,69%	10,40%
$ITRC_{C(2018)}$	14,72%	14,82%	14,92%	15,02%	15,12%	15,22%	15,32%	15,42%	15,52%	15,62%

Izvor: Simulacija autora na osnovu $ITRC_C$ za 2017

Tabela 2: Komponenta: Energija, $ITRC_{C(2017)} = 3,66\%$, pretpostavka $r=3,3271\%$										
$\Delta ITRC_C$ (u p.b.)	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
p	6,15%	8,97%	11,80%	14,62%	17,44%	20,27%	23,09%	25,92%	28,74%	31,56%
$ITRC_{C(2018)}$	3,76%	3,86%	3,96%	4,06%	4,16%	4,26%	4,36%	4,46%	4,56%	4,66%

Izvor: Simulacija autora na osnovu $ITRC_C$ za 2017

Tabela 3: Komponenta: Duhan i alkohol, $ITRC_{C(2017)} = 3,65\%$, pretpostavka $r=3,3271\%$										
$\Delta ITRC_C$ (u p.b.)	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
p	6,16%	8,99%	11,82%	14,65%	17,48%	20,31%	23,14%	25,97%	28,80%	31,63%
$ITRC_{C(2018)}$	3,75%	3,85%	3,95%	4,05%	4,15%	4,25%	4,35%	4,45%	4,55%	4,65%

Izvor: Simulacija autora na osnovu $ITRC_C$ za 2017

Tabela 4: Komponenta: Ostalo, $ITRC_{C(2017)} = 1,48\%$, pretpostavka $r=3,3271\%$										
$\Delta ITRC_C$ (u p.b.)	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1
p	10,32%	17,32%	24,31%	31,31%	38,30%	45,30%	52,29%	59,29%	66,28%	73,28%
$ITRC_{C(2018)}$	1,58%	1,68%	1,78%	1,88%	1,98%	2,08%	2,18%	2,28%	2,38%	2,48%

Izvor: Simulacija autora na osnovu $ITRC_C$ za 2017**Napomena:**

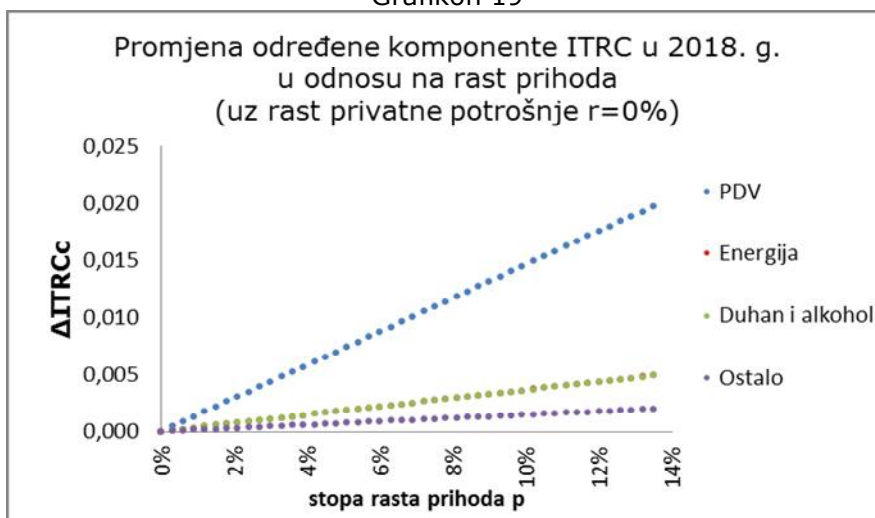
U simulaciji su korištene ostvarene komponente ITRC iz 2017. godine $ITRC_{C(2017)}$. Pretpostavka je da će stopa rasta privatne potrošnje u 2018. godini iznositi $r=3,3271\%$ u skladu sa projekcijama Direkcije za ekonomsko planiranje BiH.

Izračunate su odgovarajuće stope rasta prihoda pojedinih komponenti (p), za određene promjene ITR na potrošnju odgovarajuće komponente ($\Delta ITRC_C$), po formuli $p_C = (ITRC_C : ITRC_{C(y-1)} + 1) * (r+1) - 1$

Promjena projektirane stope rasta potrošnje

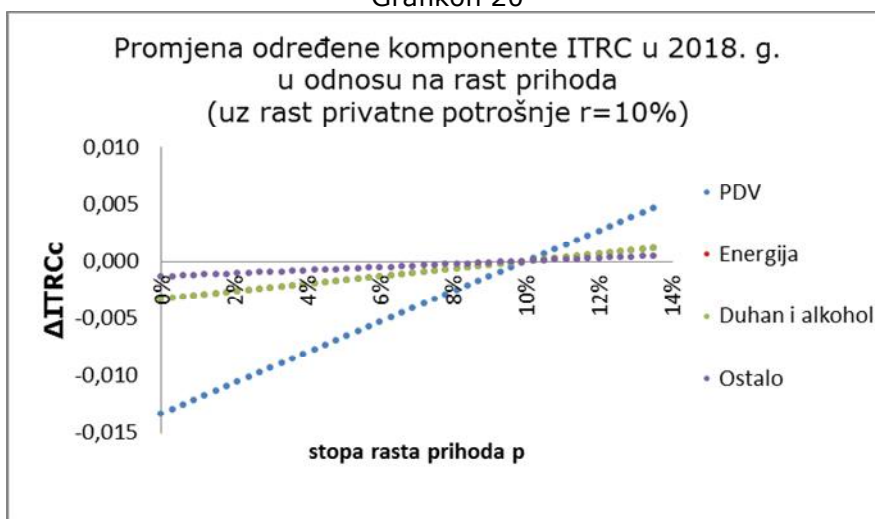
Simulacija dopušta promjene projektiranog rasta potrošnje u 2018. godini, pa bi za stope rasta potrošnje od npr. 0% i 10% izgledala kao u Grafikonima 19 i 20. Logično, što je veća stopa rasta potrošnje, manji je rast određene komponente ITRC_C uz isti rast prihoda.

Grafikon 19

Izvor: Simulacija autora na osnovu ITRC_C za 2017

Grafikon 20

Izvor: Simulacija autora na osnovu ITRC_C za 2017

Literatura i izvori podataka:

- European Commission ,Directorate General Taxation and Customs Union, "Taxation Trends in the European Union; Data for the EU Member States, Iceland and Norway", 2017 Edition
- European Commission ,Directorate General Taxation and Customs Union, Data on taxation, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en
- Uprava za neizravno oporezivanje BiH
- Agencija za statistiku BiH
- Direkcija za ekonomsko planiranje BiH
- Bilteni Odjeljenja za makroekonomsku analizu (brojevi: 75, 105, 129, 154-155)